

UN INVENTAR IOBĂGESC DIN ANUL 1676

Cercetătorii istoriei medievale întâlnesc adeseori printre fondurile de documente ale arhivelor noastre o categorie de acte numite „acte iobăgești de chezășie“, deși cel care le scria nu este un iobag, cel mai adesea ele provin din mâna celor prezenți la actul înțelegerii: funcționari ai comitatelor, împuterniciți ai nobililor, așa-numiții „juzi ocazionali“ (în document: fogott közbirák) sau vreun știutor de carte dintre chezași.

Considerăm justificată această denumire pentru categoria de acte respective — dintre care vom prezenta unul în cele ce urmează — întrucât ea se ocupă exclusiv de iobagi, fiind prima categorie de acte care consfințeau raportul de dependență prin care un om pînă atunci liber, ori iobag fugit de pe o altă moșie se „dă iobag“ unui feudal.

După mărturia actelor iobăgești de chezășie, nobilul, stăpîn feudal încheia un contract în fața juzilor ocazionali și a chezașilor, prin care un om liber, dar sărăcit, văduva unui fost iobag, un iobag fugit, un breslaș declasat etc. se angaja să servească în schimbul sesiei iobăgești, iar în caz că nu și-ar fi respectat contractul, chezașii erau materialicește răspunzători pentru aceasta. În trăsăturile de mai sus s-ar putea rezuma conținutul principal al actelor iobăgești de chezășie. În plus, ele ne furnizează o seamă de detalii semnificative asupra vieții iobăgești medievale, asupra relațiilor sociale și a relațiilor economice din cadrul gospodăriei iobăgești. Aflăm motivele de constrîngere economică care silesc pe țărani mai mult sau mai puțin liberi sau alte categorii sociale să „se dea“ iobagi, iar în cazurile fericite cînd la actul de chezășie se anexează inventarul gospodăriei iobăgești, ne putem da seama de starea economică a iobagului, de cuantumul și felul producției sale, de calitatea și numărul uneltelor folosite, precum și de posibilitățile de valorificare a produselor gospodăriei sale, deci — implicit — de posibilitățile sale de trai.

Un exemplu tipic de îmbinare a actului de chezășie cu inventarul gospodăresc îl constituie documentul ce-l publicăm, referitor la văduva iobagului Ștefan Sárkány din Sucutard¹, numită Imhre Kata, care în 1676, după decesul soțului, se obligă și ea contractuală să se servi ca iobag stăpînului moșiei².

Actul de care este vorba începe cu o formulă tipică: juzii ocazionali se denumesc, își înșiruie titlul și funcția, prezentînd apoi motivul pentru care s-au adunat la data specificată în document: ei s-au întrunit pentru consfințirea legămîntului dintre moșierul Ioan Wass senior și văduva fostului său iobag, numita Imhre Kata.

¹ Comuna Sucutard (r. Gherla), se află în Cimpia Transilvaniei, pe malul lacului de la Țaga, la 38 km de Dej. Pînă în anul 1321, ea a constituit o posesiune regală. În acest an a fost dăruită de regele Carol Robert familiei Wass. În anul 1430, comuna este locuită în majoritate de români. Îndeletnicirea de bază a locuitorilor era agricultura, dar puteau pescui liber în lacul Țaga, proprietate feudală. Locuitorii își puteau valorifica produsele la târgurile din Gherla și Dej (vezi în *Szolnok-Dobokavármegye Monográphiája*, Dej, 1903, vol. VI, p. 342—350).

² Actul iobăgesc de chezășie a Ecaterinei Imhre din 29 martie 1676, în arhiva Wass, litera K, nr. 41 și conscripția bunurilor rămase după Ștefan Sárkány din 29 martie 1676, în Arhiva Wass, litera K, nr. 42. Ambele aflate la Arhiva istorică a Academiei, Filiala Cluj.

În a doua parte a actului se înșiră numele, domiciliul și stăpînii feudali ai celor 12 chezași. Fiecare chezaș în parte „chezășuiește” cu suma de 40 florini ungurești, sumă cu care răspunde pentru respectarea întocmai de către contractantă a condițiilor impuse acesteia de către stăpînul de moșie care îi dă sesia iobăgească.

În partea a treia a actului iobăgesc de chezașie, văduva iobagului decedat se obligă a-și sluji cu credință stăpînul, a nu părăsi sesia primită, a nu fugi de pe ea. Dacă ea și-ar călca legămîntul fugind de la stăpîn, chezașii sînt datori a o găsi și a o aduce îndărăt. Dacă chezașii nu o pot aduce îndărăt, ba mai mult, s-ar solidariza cu tovarășul lor fugit, stăpînul are dreptul de a-i prinde cu oamenii săi pe chezași — folosind și ajutorul oficialităților comitatului — și a constrînge pe fiecare în parte la o despăgubire pînă la 40 florini ungurești. În măsura în care averea vreunuia dintre chezași n-ar acoperi valoarea de 40 florini, stăpînul de moșie are dreptul de a se atinge și de persoana fizică a chezașului: poate să-l ridice și să-l închidă, ținîndu-l închis pînă cînd acesta va găsi o modalitate de înțelegere cu proprietarul.

Documentul specifică inalienabilitatea prerogativelor feudalului, care nu pot fi atacate prin nici o procedură juridică, precum și caracterul obligatoriu al respectării clauzelor specificate de părțile contractante. Proprietarul nu poate fi împiedicat în exercitarea eventualei execuții asupra chezașilor nici prin hotărîrea vreunui scaun de judecată, nici printr-o poruncă a principelui, nici prin chemare la oaste.

Documentul se încheie cu semnăturile juzilor ocazionali, uneori și cu pecețile acestora.

De procedura finală a încheierii unui asemenea document ținea faptul că noul iobag trebuia să jure în fața feudalului și a juzilor ocazionali că nu-și va călca jurămîntul și nu-i va lăsa pe ei „în chezașie”³.

La documentul pe care-l publicăm este anexat un inventar gospodăresc al bunurilor iobagului decedat (care trec acum asupra soției lui), inventar dresat de juzii ocazionali. Stilul și limba inventarului sînt asemănătoare cu inventarele domeniile contemporane. Juzii înșiruie punct cu punct bunurile găsite.

Inventarul începe cu enumerarea celor mai importante mijloace de producție — vietele și uneltele agricole. O altă parte importantă a inventarului este aceea care înșiră diferitele soiuri de cereale cultivate, felul și cantitatea acestora. În fine, interesante sînt și indicile asupra ocupațiilor-anexă ale gospodăriei iobăgești: pescuitul, albinăritul, grădinăritul, prepararea berei.

După anticiparea acestor generalități, trecem la analiza categoriilor inventarului — grupate de noi pe ramuri economice — pentru ca astfel să apară și mai evidentă complexitatea economică a gospodăriei iobăgești și valoarea ei economică.

După aprecierea noastră, cuantumul valorilor cuprinse în inventar se referă la înzestrarea unei sesii iobăgești întregi: acest lucru pare a-l justifica și faptul că chezașii se obligă cu cîte 40 florini ungurești fiecare, sumă care, după cum rezultă din „Tripartitum”, reprezenta prețul forței de muncă a unui iobag cu o sesie întregă⁴.

Încheierea contractului însuși pledează pentru o sesie întregă. Raritatea unor asemenea contracte, la care să fie anexat și inventarul gospodăriei iobagului, se explică prin faptul că — de obicei — după moartea iobagului sesia se diviza. În cazul de față, văduva *reprimește*, contrar uzanțelor, întreaga gospodărie a răposatului ei soț. Lucrul se explică prin aceea că stăpînul pămîntului era direct interesat în nedivizarea unei asemenea gospodării, ce reprezenta o unitate economică întregă

³ Vezi și Actul iobăgesc de chezașie a lui Toma Botha din 1 martie 1643, în arhiva familiei Bánffy, Arhiva istorică a Academiei, Filiala Cluj.

⁴ „Et duplex est Aestimatio, scil. Perennalis, et Communis. Aestimatio Perennalis, quae in iuribus duntaxat possessionariis, et non rebus mobilibus fieri Solet, decies tantum facit, quantum communis. In aestimatione namque communi, una sessio, Jobagionalis populoza, pro unam Marcam, quatuor florenos facientem; in perennali vero aestimatione, ad decem Marcas, quadraginta florenos continentes, computatur” (In *Decretum Latino-Hungaricum. Juris consuetudinarius Incltyi Regni Hungariae et Transylvaniae. Tipis Conventus Csikiensis...* 1745, p. 281).

și — implicit — forma superioară pe care o putea atinge în cadrul sistemului iobăgesc nivelul de viață economică a unui iobag⁵.

Datele inventarului ne prezintă gospodăria iobăgească ca o unitate productivă complexă, aflată la nivelul tehnicii epocii feudale, în cadrul relațiilor de dependență feudală. Inventarul se mărginește la enumerarea bunurilor gospodărești propriu-zise, a curții iobăgești. Deși arăturile, fînețele, pășunile nu sînt anume amintite, existența lor trebuie neapărat presupusă din înșirarea utilajului agricol și a produselor naturale care nu le atestă. Mărimea lor poate fi cu aproximație dedusă din cuantumul produselor, numărul vitelor folosite la muncă și din compararea cu descrierile urbariale ale epocii.

Conform inventarului, de gospodăria iobagului amintit țineau următoarele:

1. Clădiri (locuință și dependențe economice).
2. Animale (de jug și șeptel).
3. Unelte de lucru.
4. Produse.
5. Obiecte de uz casnic, mobilă, îmbrăcăminte.

Din această sumară înșiruire rezultă că o gospodărie iobăgească, pentru a fi viabilă și a corespunde complexelor necesități ridicate de economia feudală, trebuia ea însăși să fie complexă, funcționînd ca o celulă economică de aspect unitar și de sine stătătoare. Pentru o mai mare claritate, vom analiza separat componentele gospodăriei.

Documentul nu prezintă o descriere amănunțită a clădirilor sesiei iobăgești, ci se limitează doar la menționarea lor. Aceste mențiuni sînt însă suficiente pentru ca — coroborate și cu alte informații despre realitățile economice ale secolului al XVII-lea — să ne dea imaginea cadrului în care se desfășura viața și activitatea productivă a familiei iobagului.

În mare, activitatea economică iobăgească se desfășura pe două planuri: pe pămînturile de arătură și terenurile direct productive, iar pe de altă parte în curtea iobăgească propriu-zisă. Procesul productiv era întrerupt numai de scurtele răgazuri (timpul afectat dormitului, hrănirii, sărbătorilor și odihnei animalelor), necesare reproducerii forței de muncă. Activitatea productivă din cadrul gospodăriei iobăgești era în strînsă legătură cu aceea desfășurată pe ogoare și o întregea, ambele servind același scop: mai întîi satisfacerea nevoilor economice ale stăpînului pămîntului și a asigurarea existenței familiei iobagului.

Inventarul numește casa de locuit cu numele simplu de „casă”. În ceea ce privește forma și dimensiunile casei, numărul încăperilor, ne putem forma o imagine pe baza termenilor referitori la părțile componente sau dependențele casei, cum sînt: pridvorul, pivnița, podul, streșina casei etc. Pe baza acestor mențiuni putem constata că o casă de locuit a unui iobag din a doua jumătate a secolului al XVII-lea corespunde în mare unui tip de case țărănești din secolul trecut care se păstrează pînă astăzi în Cîmpia Transilvaniei⁶. Aceste case constau dintr-o cameră mare, o tindă, pridvorul, după acesta eventual o cămară și o pivniță sub pridvor. După cum remarcă mai mulți autori, aceste case de locuit au fost ridicate și în secolul trecut din pămînt cu lipitură, fiind acoperite cu trestie sau paie⁷. La fel erau înjghebate și construcțiile gospodărești din curtea iobăgească. Dintre acestea, descrierea amintește grajdul pentru animalele de povară și de folosință, precum și casa pentru păstrarea grinelor și a diferitelor unelte de lucru. În afară de acestea, gospodăria mai cuprindea — deși nementionate direct în document — cotețe pentru porci și păsări, un șopron pentru stupi, precum și „cămăruța laterală” lipită de grînar.

⁵ „1653. Văduvele au numai a treia parte din averea mișcătoare a iobagului răposat, iar două părți sînt ale stăpînului de pămînt; de aceea stăpînul nu este dator să elibereze pe băiatul de iobag decît sub chezășia cu care se arată mulțumit iar fetelor fără învoirea stăpînului nu li se pot da alte bunuri decît hainele lor”. (Citat după Șt. Pascu, VI. Hanga, *Crestomație pentru studiul istoriei satului și dreptului R.P.R.*, București, 1963, vol. III, p. 735).

⁶ Asemenea case s-au păstrat din secolul trecut în comunele Sucutard, Sic, Dăbica. (Observațiile noastre la fața locului din anul 1964).

⁷ *Szolnok-Dobokavármegye Monographiája*, Dej, 1903, vol. VI, p. 349; Șt. Pascu, T. Gherman, *Urbariul satului Cetan din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, în *AIIC*, III, 1960, p. 176.

După marele număr de vite trecute în inventar, grajdul trebuie să fi fost încă-pător, mult mai mare decât casa de locuit. Sub streășina grajdului se păstrau mai multe obiecte mari, printre care un coș pentru bucate, patru sănii etc. Grătarul trebuie să fi avut asemenea dimensiuni încît să poată cuprinde, între altele, șase coșuri mari pentru grîne, mai multe butoaie, ciubere, unelte de lucru, alimente etc. Rolul inermat pe care-l avea în gospodăria iobăgească este indicat de termenul de „casă”, „casă cu bucate”.

După înfățișarea cadrului în care își desfășura iobagul activitatea gospodărească, vom trece în revistă elementele ce dau sens acestui cadru, analizînd mențiunile privitoare la mijloacele de producție utilizate și la valorile create în procesul de producție.

O condiție indispensabilă asigurării existenței iobagului era proprietatea personală asupra animalelor de povară în număr și de calitate corespunzătoare, ca și asupra uneltelor ce-i erau necesare. Această condiție era cu atît mai importantă cu cît stăpînul pămîntului dădea țăranului iobag numai pămînt, silindu-l în schimb, pe lîngă prestațiile și darurile în natură la care era obligat, să lucreze cu uneltele și animalele proprii pe rezerva feudală. De aceea mai importante sînt pentru noi datele conșcripției despre acești factori vitali ai gospodăriei iobăgești, despre efectivul de animale de lucru și uneltele folosite. Autorii conșcripției enumeră mai întîi animalele de jug. Astfel, iobagul Ștefan Sárkány avea 16 boi de jug, împreună cu toate cele necesare muncii cu aceștia. Dacă luăm în considerare că în această comună se ara în anul 1721 cu 6 boi⁶, putem afirma că iobagul amintit făcea parte dintre aceia mai cu stare, întrucît putea angaja în lucru deodată două sau chiar trei pluguri. În afară de cei 16 boi de jug, în aceeași gospodărie se mai menționează două vaci de lapte cu viței, doi junci de trei ani, șase viței de un an, șapte vaci sterpe, doi cai, deci în total 37 vite. Pentru un iobag un număr atît de mare de animale de jug de bună calitate este un lucru neobișnuit, el subliniază încă odată starea ieșită din comun la care ajunsese sub raport material acest iobag.

Alături de animalele de jug, animalele de folosință serveau drept auxiliar necesar satisfacerii nevoilor cotidiene ale familiei iobăgești (lapte, carne, ouă, piele etc.). Creșterea și vînzarea animalelor de folosință procura iobagului și banii necesari în primul rînd pentru îndeplinirea obligațiilor pecuniare față de stat, biserică și stăpînul feudal. În unele cazuri mai fericite datorită unor condiții naturale sau conjuncturi economice, cînd iobagul putea să valorifice mai avantajos animalele pe care le creștea în gospodăria sa, el putea să-și creeze o situație materială mai bună, pe o durată mai scurtă sau mai lungă. În cazul unei conjuncturi nefavorabile creșterii și vînzării animalelor, situația lui se putea înrăutăți. Pe lîngă cele amintite, inventarul mai menționează dintre animalele de folosință porcinele și anume: opt porci mari (bătrîni), doi șoldani și șase porci. Tot aici putem considera și cei 16 stupi amintiți de document. Dat fiind că se mai menționează 42 (!) coșnițe de albine goale, aceasta ne indică faptul că stupăritul constituia o componentă importantă a gospodăriei acestui iobag. Faptul nu ne surprinde, întrucît mierea și ceara erau articole mult căutate și ușor valorificabile atît pe piața internă cît și pe cea externă.

După mărturia documentului analizat, creșterea și valorificarea animalelor de folosință și a produselor lor constituia unul din principalele obiective ale producției în gospodăria iobăgească a lui Ștefan Sárkány, avînd o mare influență asupra stării materiale a iobagului.

Dintre uneltele enumerate, amintim în primul rînd cele două unelte agricole de bază ale evului mediu: plugul și carul. Inventarul nu menționează tipul și dimensiunile plugului, dar prezența printre uneltele amintite a unei rotili ne indică folosirea unui tip de plug evoluat.

Gospodăria descrisă în conșcripție avea două care, dintre care unul era temeinic construit, ferecat, potrivit pentru poveri grele. Celălalt car era mai ușor, construit numai din lemn, folosit de bună seamă la transporturi mai ușoare. Ambele care aveau utilajul obișnuit și uneori li se aplica și coviltir. Tot ca mijloace de transport

⁶ Szolnok-Dobokavármegye Monographiája, Dej, 1903, vol. VI, p. 350.

au servit și cele patru sănii trase de boi pe care le înșiră conscripția. Aici pot fi amintite încă patru lanțuri pentru care, două potînguri, o piedecă de cai, un feleherț și o șa cu toate piesele.

Alături de plug și care, în gospodăria lui Ștefan Sárkány întîlnim uneltele necesare muncii agricole. Inventarul înșiră cu amănunțime unelte de fier de tot felul, pînă și piesele ieșite din uz, deteriorate. Acesta este un semn al atenției deosebite față de uneltele de fier, ele fiind adevărate „valori” ale gospodăriei. Din aceeași cauză vor fi fost omise din conscripție unele unelte de lemn făurite în cadrul gospodăriei și ușor de înlocuit.

Pe lângă uneltele descrise se mai enumeră următoarele alte unelte agricole: trei coase cu coadă, o coasă uzată, trei seceri, trei fiare de scos buruieni, un hîrleț, o sapă, două furci de fier, două lopeți de vînturat, un ciur de lemn (farosta), un ciur de piele, două mierțe, trei fedeleşuri.

În afară de uneltele agricole, mai sînt trecute în inventar și unelte de pescuit: nouă cîrlige pentru prins știuci și un năvod.

Diferitele unelte folosite de bună seamă pentru confecționarea și reînnoirea utilajului agricol, unelte care își aveau importanța în gospodăria iobăgească, sînt deja roade ale activității multilaterale a iobagului, ale caracterului complex al gospodăriei sale. Aceste unelte sînt: două topoare, două securi de dulgherit, o mezdreală sau o cuțitoaie, un sfredel, un ferestrău, o răspilă, o tocilă, toate acestea asigurînd repararea sau reînnoirea promptă a uneltelor deteriorate, contribuind mult la bunul mers al procesului de producție.

În afara uneltelor amintite, inventarul ne prezintă și o serie de obiecte care ne permit să recunoaștem și alte domenii de activitate ale gospodăriei iobăgești, indicînd încă o dată complexitatea, multilateralitatea muncii în această gospodărie. Dintre aceste obiecte amintim: o căldare pentru fiert bere, o altă căldare, două căzi vechi și patru mai noi, 10—12 butoaie, 4—5 ciubere, stînd mărturie pentru prelucrarea chiar în sinul gospodăriei iobagului a unor produse agricole și materii prime. Rămîne de studiat, în ce măsură berea, rachiul etc., produse în cadrul gospodăriei serveau satisfacerii nevoilor familiei iobagului sau în ce măsură se poate pune problema producerii acestora ca marfă.

Am amintit în cele expuse — deși indirect — unele bunuri obținute de iobagul Ștefan Sárkány în gospodăria sa. Dintre acestea menționăm încă odată animalele de jug și de folosință, peștele, mierea și ceara rezultate din creșterea albinelor. Preocuparea centrală economică a gospodăriei pe care o prezentăm, pe lângă creșterea vitelor, rămîne însă cultivarea cerealelor, condiție indispensabilă a reproducției forței de muncă a iobagului și animalelor de povară, precum și a creșterii șeptelului.

După cum am amintit, inventarul nu specifică întinderea pămîntului destinat producției cerealelor. Din datele asupra cantității de cereale păstrate pînă în luna martie a anului — lună în care a fost întocmit inventarul — putem însă să ne dăm seama de întinderea relativ mare a pămîntului arabil care a dat o asemenea producție din care s-au mai păstrat peste iarnă cantități considerabile. Gospodăria aceasta din Cîmpia Transilvaniei producea dintre cereale grîu de toamnă și de primăvară, orz și ovăs. Se remarcă lipsa totală din documentul studiat a porumbului. Despre cantitatea exactă a grînelor ne dă o idee doar numărul de coșuri, lădoaie, de butoaie în care erau depozitate cereale. Vedem astfel că în „casa cu bucate” a gospodăriei iobăgești conscriptorii au găsit următoarele cantități de cereale: două coșuri mari (bătrîne) și un lădoi plin cu grîu, două coșuri umplute pe jumătate cu grîu curat, patru cîble de grîu de primăvară, un butoi plin cu orz, două butoaie pline cu ovăs, două coșuri mari umplute cu ovăs pînă la jumătate, un lădoi cu o cantitate mică de tărîță.

În afară de grîne, tot printre produsele gospodăriei în cauză se enumeră: opt mierțe (vică) de sămînță de in, șase mierțe de sămînță de cînepă, două căzi de varză acră, o măsură de vin, patru funii de usturoi, șase bucăți de slănină nouă, șase unturi, șase picioare de porc, două spinări, o cană mare de unt, o cană de miere, o oală cu seu, trei mierțe de prune uscate, o măsură de oțet, o jumătate de piele tăbăcită, o jumătate de piele de bou, o piele de vacă.

După prezentarea utilajului, a bunurilor ce formează gospodăria iobagului, trecem în revistă obiectele de uz casnic, mobilierul aflat în folosința familiei iobagului. Din mobilier este amintit un scrin și trei lăzi, iar ca piese folosite în bucătăria iobagului sînt amintite: o albie, un coș împletit (sotior), mai multe vase, oale, cratițe, ciubere de diferite mărimi. În afară de acestea sînt amintite și cîteva piese folosite la tors și țesut, precum și fire toarse și spălate. Dintre veșminte, autorii inventarului menționează doar o singură piesă, un suman lung din pănură.

*

Datele cuprinse în prezentul inventar ne permit să tragem unele concluzii cu privire la tehnica de producție a vremii, uneltele folosite, bunurile produse, precum și cu privire la caracterul și puterea economică a unei gospodării de iobag înstărit în secolul al XVII-lea.

În primul rînd, pe baza știrilor culese din documentul de care ne ocupăm, se poate releva faptul că gospodăria iobăgească constituia celula economică de bază a modului de producție feudal. Atît gospodăria însăși, cît și activitatea productivă desfășurată în cadrul ei au un caracter complex. Acesta stă totodată la baza caracterului complex al marii proprietăți feudale, asigurînd feudalului o bază economică pentru exploatarea iobagului și a gospodăriei sale.

Inventarul studiat ne permite să cunoaștem viața de toate zilele, activitatea economică dintr-o gospodărie iobăgească neobișnuit de înzestrată din regiunea Cîmpiei Transilvaniei.

Datele pe care ni le furnizează conscripția au doar un caracter informativ, neputînd fi considerate ca general valabile pentru întreaga clasă iobăgească, întrucît se referă la gospodăria unui reprezentant al păturii superioare a țărănimii dependente din evul mediu. Pe baza datelor furnizate, putem constata că în secolul al XVII-lea activitatea productivă într-o gospodărie iobăgească înstărită a fost deosebit de complexă. Unul și același om se ocupă în același timp cu numeroase ramuri ale agriculturii: mai mult chiar, pentru menținerea la același nivel a gospodăriei, a prosperității familiei, iobagul este nevoit să întregească ocupațiile agricole cu ocupații de altă natură, ca: pescuitul, fiertul băuturilor spirtoase etc. În afară de acestea, el trebuia să cunoască operațiunile mai simple de prelucrarea lemnului, pielei, pietrei etc., pentru a putea efectua la timp reînnoirea uneltelor, încălțămîntei, îmbrăcămîntii.

Mare parte din bunurile produse în gospodăria iobagului serveau satisfacerii nevoilor proprii și ale stăpînului pămîntului. Însă o parte din bunuri era valorificată ca marfă, ajungînd pe piața orașelor și tîrgurilor din apropiere. Constatăm că o parte din produsele gospodăriei iobăgești trebuia valorificată pentru a obține contravaloarea unor unelte și articole necesare iobagului și gospodăriei sale și pentru a plăti obligațiile în bani față de stat, biserică și stăpînul pămîntului. În cazul nostru putem observa că în cadrul gospodăriei prezentate — tocmai pentru obținerea de bani (?) — are loc și o prelucrare parțială și incipientă a unor produse. Aceluiași scop îi va fi servit și pescuitul, ca în delectare auxiliară.

În sfîrșit, în ceea ce privește tehnica de producție, uneltele întrebuițate, vedem că gospodăria iobăgească amintită în conscripție dispunea de toate mijloacele pentru a efectua muncile agricole la nivelul general al epocii. În afară de vitele de jug, gospodăria dispunea și de mijloacele fundamentale de lucru în munca agricolă: plugul și carul (plugul cu rotile, carul ferecat), ca și de celelalte unelte agricole.

După cum reiese din cantitatea redusă și sortimentele puțin variate ale legumelor și fructelor menționate, cultivarea acestora era practică aici doar în mică măsură, numai pentru satisfacerea nevoilor proprii. Aceeași situație o găsim și în privința cultivării viței de vie.

Cu toate obstacolele izvorite din esența feudalismului, producția agricolă — după cum o dovedește și documentul prelucrat de noi — nu a stagnat în decursul evului mediu, ci a cunoscut o dezvoltare lentă, vizibilă în special în dezvoltarea uneltelor de producție și a tehnicii de producție. Un moment al acestei dezvoltări îl putem surprinde în documentul studiat.

P. GYULAI

ANEXE

29. MARTIE 1676. SUCUTARD
ACT IOBĂGESC DE CHEZĂȘIE APARTINĂTOR CATERINEI IMHRE

Mű Rácz János Szent Gotharto[n] láko [!] Do[bo]jka Va[rme]g[y]e eggük Vice Biraja, és Pulyomba[n] láko [!] Santa István, mind Kette[n] Do[bo]jka Vrageben* lako Nemes Személyek kik vagjunk ez jde aláb megh irt dologb[an] fogott köz birak. Adgjuk tuttora mindennek mind mostani és júve[n]döbéli embereknek az kiknek illek ez mű jelen valo levelünknek rendiben. Quod in hoc Anno p[rae]sen[t]i] 1676. dje 29. Men[sis] Marty. Mikor volnank Do[bo]jka Vrageben Szent Gotharto[n] az Nehay Sarkany István hazánál az Tek[inte]ts Nemzetes Czegei Idésbik Vás János U[ram] eő K[e]g[y]e]lme Jobbagja hazánál. Lönek kezessek fen megh említett Tek[inte]ts Nemzetes Czegei Idésbik Vás János Uram[na]k eő K[e]g[y]e]lme[ne]k és az njom[na]k eő K[e]g[y]e]lme[ne]k és az eő K[e]g[y]e]lme[k] posteritassok[na]k, ugjan Szent Gotarto[n] Do[bo]jka Vrageben láko [!] Nehay Sarkanj István megh maradott Eözvegjert Imhre Kathaert eő K[e]g[y]e]lme[k]ne]k Jobbágjok Aszonjaert, magok szabad jö akarattyok szerént nekünk kezeketis bé adák kölön kölön negjwen negjwen magjari forintokigh, mely kezesseknek nevek és magok kötések rendszerént igj következnek: első kezes Molnar Mihaly 2. Molnar János 3. Thordaj Mihaly, 4. Mathé János, Ezek négjen Pulyomba[n] láknak [!] Nemes Vitézlo Szentei Balint U[ram] jobbagji, 5. Marha István, 6. Marha Thamas, 7. Kis Mihaly. Ezek harmo[n]⁹ Tek[inte]ts Nemzetes Apafi Miklos U[ram] eő K[e]g[y]e]lme Jobbagji. 11. Tasnádi István. Ez Szék Varosab[an] lákik[!] Ezek mind tizen egje[n] Do[bo]jka Vrageben láknak[!] 12. Juhos János Ez, Pálotkán Colos Vrageben lákik Nemz[et]es Pálotkai István Deák U[ram] Jobbagja. Lönek penigh illyen Conditioval és modalitással kezesek, hogj az fen megh irt Sarkany Istvánne Imhre Katha az Tek[inte]ts Nemzetes Czegei Idésbik Vás János U[ram] eő K[e]g[y]e]lme hazos Tarsa, Tek[inte]ts Nemz[et]es Ebenj Eva Aszonjom eő K[e]g[y]e]lme[k] földek nevek alatt vesztégh lákik, eő K[e]g[y]e]lme[k] hírek s akarattyok nélkül el nem Szökik bujdosik az eő K[e]g[y]e]lme[k] földekről, és az eő K[e]g[y]e]lme[k] posteritassok földek nevek alatt vesztégh lákik el ne[m] Szökik bujdosik az eő K[e]g[y]e]lme[k] hírek -s- akarattyok nélkül el ne[m] szökik bujdosik az eő K[e]g[y]e]lme[k] földekről és az eő K[e]g[y]e]lme[k] posteritassok földek nevek alatt vesztégh lákik el ne[m] szökik bujdosik az eő K[e]g[y]e]lme[k] hírek -s- akarattyok nélkül. hogj ha penigh a sokszor megh¹⁰ irt Sarkanj Istvánné Imhre Katha az mostani fogadásáról el feletkezvén valamü szin és p[rae]textu[s] alatt el talalna szóknai bujdosni az Tek[inte]ts Nemz[et]es Czegei Idésbik Vás János U[ram], és az eő K[e]g[y]e]lme hazos Tarsa Tek[inte]ts Nemz[et]es Ebenj Eva Aszonyom eő K[e]g[y]e]lme földekről nevek alol hírek -s- akarattyok nélkül¹¹ avagj az eő K[e]g[y]e]lme[k] posteritassok földekről, nevek alol hírek s akarttyok nélkül el talna [!] szóknai bujdosni, Tehát Tek[inte]ts Nemz[et]es

*

Czegei Idésbik Vás János U[ram] eő K[e]g[y]e]lme¹², es az eő K[e]g[y]e]lme hazos Tarsa Tek[inte]ts Nemzetes Ebenj Eva Aszonjo[m] eő K[e]g[y]e]lme[k], avagj az eő K[e]g[y]e]lme[k] Posteritassok Certificaltattvan az kezeseket ad quim dena[m] az kezessek tartozanak utan menni fel keresni, és az Tek[inte]ts Nemzetes, Czegei Idésbik Vás János U[ram] és az eő K[e]g[y]e]lme hazos tarsa Tek[inte]ts Nemzetes Ebenj Eva Aszonjo[m], eő K[e]g[y]e]lme[k] földekre nevek ala vissza hozhassak. és az eő K[e]g[y]e]lme

* Se citește: *Vármegyében.*

⁹ Aici însemnarea marginală: *Ezek harmon feketelakon láknak.*

¹⁰ Urmează cuvîntul șters cu cerneală: *megh.*

¹¹ Urmează cuvîntul șters cu cerneală: *el talalna.*

¹² Urmează cuvîntul șters cu cerneală: *a vagj.*

g[ye]lmeek posteritassok¹³ földekre nevek ala vissza hozhassak, hogj ha penigh az kesessek oly vakmerősegre vetnek magokat a fen megh irt Sarkanj Istvanne Imhre Kata utan nem mennének fel ne[m] keresnek es az Tek[intete]s Nemzetes¹⁴ Czegei Idésbik Vás János U[ram] és az eő K[e]g[ye]lme hazos Tarsa Nemzet[es] Ebenj Eva Aszonjo[m] eő K[e]g[el]mek és az eő K[e]g[ye]lmeek, posteritassok földekre nevek ala ne[m] reducalnak vagj reducalni ne[m] akarnak vagj nem reducalhatnak tehat Tek[intete]s Nemzet[es] Czegei Idésbik Vás János U[ram] eő K[e]g[ye]lme, és az eő K[e]g[ye]lme hazos Tarsa, avagj az eő K[e]g[ye]lmeek posteritassok¹⁵ avagj az eő K[e]g[ye]lmeek arra rendeltetett emberek mellejek veve[n] az Nemes Vragenek eggük Vice Ispanjat Fő, és Vice Szolga Birajat, tsák az magok hazoktulis ki mehetének, és az Kezeseket külön külön a negjve[n] negjve[n] Magjari forintokigh megh dulhassak dulathassak, az mely Kezesnek anny erő jugo [!] ne[m] volna az ki az negjven forint¹⁶ fel érne tehat az olyan kezesnekk maga személyhezis szabadosso[n] hozza nyulhasanak és meg fokhassak [!] fogathassak es mind addigh fogvá tarhassak [!] valamégh Vas János urammal, az eő K[e]g[ye]lme hazos tarsával Ebenj Eva Aszonjomal, avagj, az eő K[e]g[ye]lmeek posteritassokkal ne[m] Concordalnak, mely executio ellen ne obstalhasson sem törvenj beli remediumok ki gondolt és ki gondolható, Repulsio, Inhibitio, Contradictio ne quae[dam] g[r]a[t]ia Principis, novum sem az my K[e]g[ye]lmes Urunk eő N[agysá]ga arra extrahando Commissiojais, Deata [!] Gyülésben hivo Regalis, Tabori expeditio, sem aratás, kaszálás, szüret, hane[m] minde[n] üdőben szabadosso[n] peragalhassak az executiot. Mely dologh my előttünk igj menve[n] mellyet irtuk [!] megh miis fide n[ost]ra med[iante] Szokat pecsetünk és kezünk irasaval megh erősítve[n]. Datu[m] Anno dje et loco ut supra not[a]t[um].

Corecta per nos Judices Id[em] qui Supra

Szent Gotharto[n] Do[bo]ka
Vrageben láko RácZ János,
Eze[n] Vragenek eggük vice
Szolga Biraja m[anu] p[ro]pria].

Pulyomba[n] Do[bo]ka
Vrageben lako Santa Istva[n]
N[emes] Szemely
m[anu] p[ro]pria]¹⁷

Originalul se păstrează în Arhiva Istorică a Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Cluj, arhiva familiei Wass, litera K., nr. 41.

II.

1676, SUCUTARD

INVENTAR AL BUNURILOR RĂMASE DUPĂ RĂPOSATUL IOBAG ȘTEFAN SÁRKÁNY

Anno. 1676. Regystro[m]. Az Szegenj Sarkanj Istvannak mi jovai marattak ez szerént következnék rend szerent. Tizen hat vono jarmos Eőkör jarmostul tesulastul sikotyus-toi Item fejekre valo tizen hat istrang Item kétt szekér eggük [!] vasas, eggük [!] fako, mindennik minde[n] késeghivel [!] együtt Két fejős tehén az jdei boriaval egyjütt Hét Eörögh meddö Tehen. Item negjedfő tulak kettő. Item tavuly [!] Eönő, nro 6. Item egj Eörögh fejer Kancza 10. Item egj harmad fő tsödör tsitko. Sertés-marhak. Eörögh Diszno — nro 8.¹⁸ Suldő 2. es jdei malacz nro 6. Item egj Serföző

¹³ Urmează cuvîntul șters cu cerneală: *ne*.

¹⁴ Urmează un cuvînt indescifrabil, șters cu cerneală.

¹⁵ Urmează cuvîntul șters cu cerneală: *melleje*.

¹⁶ Deasupra cuvîntului: *summal*.

¹⁷ Documentul publicat este o copie nelegalizată contemporană cu originalul, scrisă pe două pagini. Pagina a patra cuprinde următoarele însemnări: *Sarkany Istvánné Imhre Katha kezes levele etc. 1676. Szent Gothárd. Num. 41. Lit. K.*

¹⁸ Urmează un cuvînt indescifrabil, șters cu cerneală.

úst Ujj négy kád kétt Eörögh tseber,¹⁹ Item egy köszörükü Item az Pajta eresze alatt egj úres kás, Item négy szán.²⁰ Item az ház ereszében egj szuszék tele buzaval; Item mas szuszék egj Kevés korpa benne Item négy hordo. Item az Gabanas eresziben egj úres kás az Gabanas hazban job kéz felöll egj kás feligh buzaval, melette masodik kás feligh Zabbal. harmadik melette egj kas felignel többel Zabbal negjedik kásb[an] igen szép tiszta búza felignél fellyebb. Eötödik kás tele buzaval²¹ Item bal felöll hatodik²² egj Eörögh kás tele buzaval egj arasz hejan, Item egj úres hordo, Item egj hordo Zabbal tele egj arasz heja[n] Item egj kúsdet hordo tele arpaival. Item haro[m] kasza nyelestúl, haro[m] légel.

* * *

Item huszon eöt úres méh kosár Item Eött Szalona egj hajj. Item hat disznoláb. Kétt **darab** orriija.²³ Item kétt szorolapat. Item egj fá rosta Item egj osztovata. Az oldal kis Kamarab[an]. Négy úres deberke. Item egj hitván kasza. Item egj asso, haro[m] gjomlálo vás Item egj hitvan fűrés. egy furu Item haro[m] sarlo, egj raspaly. Item egj Biko fű. kétt patingh. Item egj nyeregh szerszámmostul. kétt Eöres méh kosar. Kilemcz tsuka horogh Item kétt fejsze, kett farago Szekercze. Item kötő lancz köttő [!], koz lancz köttő Item egj kezvonó,²⁴ egj kapa. Az Pitvarb[an] egj úres kád, egj szuszék keves buza benne egj búrrosta. egj hitván vika. Az Pince Ajtoján egj gömbölegl lakat koltostul. Az Pinczén belöll kétt kád kaposzta eggük tele masik feligh vagjo[n], Item egj altalagban bor Item egj úres atalagh Item egj hordob[an] Zab Item négy úres hordo, Item négy koszoru fokhagjma Item egj veka Item egj úres kád Item egy úres berbencze Item egj eörögh kanczo vaj, Item egj kúsded kanczo vaj, Item egj kanczob[an] méz, Item egj kúsded fenék [!] fagju, Item egj fél gjartott bőr, Item egj eörögh úst, Item egj kúsded úst haro[m] darab nyalos fanal [!] Item szapul fanal [!] eött darab. egj szotjor, egj tekenő. Az haz heja[n] egj fanal vettő, fel Eökör bőr.

* * *

Item egj szekere valo Ernyö Item Tizen hat kosar méh Item egj kasb[an] len mágh²⁵ negj veka Item egj vás villa, meredgju Item eött²⁶ úres méh kosár, Item egj hordob[an] hat véka kender magh, egj bokor uj Eketaligá kerek Item egj hordoban haro[m] véka aszszu szilva, Item egj egész Tehenbör, Item négy kőből Tavasz buza, Item eött hay. egj szalonna. Az hazban belöll haro[m] Láda, egj szekrény, egj belett szokmany egj altalagban eczet.

Joannes Racz de Szent Gothart Alter Vice Judex N[obi]lium Co[m]itatus Dobocen[sis] m[anu] p[ro]pria²⁷.

Originalul se păstrează în Arhiva Istorică a Academiei Republicii Socialiste România. Filiala Cluj, Arhiva familiei Wass, Litera K., nr. 41.

¹⁹ Deasupra cuvintului: *Kette*.

²⁰ Scris peste cuvintul *Kett*.

²¹ Urmează cuvintele șterse cu cerneală: *egy arasz hejan*.

²² Urmează cuvintul șters cu cerneală: *kás*.

²³ În rîndul următor, șters complet: *Item kétt sarlo*.

²⁴ Deasupra cuvintului: *fel hercz kettő*.

²⁵ Scris deasupra cuvintului șters cu cerneală.

²⁶ Deasupra cuvintului: *tizen*.

²⁷ Inventarul este scris pe primele trei pagini formate dintr-o filă îndoită longitudinal. Pe pagina a patra se află următoarea însemnare scrisă de Andrei Huszti, care a reorganizat arhiva familiei Wass în secolul al XVIII-lea: *Sárhány István javainak Conscripctioja. 1676. Szent Gothárd. Num. 42. Lit. K.*

DAS HINTERLASSENSCHAFTSVERZEICHNIS
EINES LEIBEIGENEN AUS DEM JAHRE 1676

(Zusammenfassung)

Der Verfasser behandelt ein Dokument, das zu einer verhältnismäßig seltenen Kategorie gehört: eine Bürgerschaftsurkunde von Leibeigenen, deren Anhang das Güterverzeichnis einer leibeigenen Wirtschaft aus dem 17. Jh. bildet.

Aus seiner Auswertung erschließt der Verfasser Hinweise über den Besitzstand und die wirtschaftliche Leistungsfähigkeit einer bestimmten Gruppe von Leibeigenen, über das landwirtschaftliche Inventar, seinen technischen Entwicklungsstand, sowie über die Art und Mengen der landwirtschaftlichen Erzeugnisse. Ein Teil von diesen beginnt bereits verarbeitet zu werden, um verkauft zu werden.

Der Verfasser unterstreicht aber, daß die Ergebnisse seiner Untersuchung nur die wirtschaftliche Entwicklung einer bestimmten Schichte von Leibeigenen veranschaulichen und für diese gültig sind. Es handelt sich um besser gestellte, verhältnismäßig vermögende Leibeigene, die eine ganze Sessio besitzen.